

לא בשמים היא

(1) תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נט עמוד א – עמוד ב

תנן התם: חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא, רבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין. וזה הוא תנור של עכנאי. מאי עכנאי? - אמר רב יהודה אמר שמואל: שהקיפו דברים כעכנא זו, וטמאוהו. תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו. אמר להם: אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח. נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה: ארבע מאות אמה: אמרו לו: אין מביאין ראייה מן החרוב. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - אמת המים יוכיחו. חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו: אין מביאין ראייה מאמת המים. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - כותלי בית המדרש יוכיחו. הטו כותלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה - אתם מה טיבכם? לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדין מטיין ועומדין. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו. יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא. - מאי +דברים ל'+ לא בשמים היא? - אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה +שמות כ"ג+ אחרי רבים להטת. - אשכחיה רבי נתן לאליהו, אמר ליה: מאי עביד קודשא בריך הוא בההיא שעתא? - אמר ליה: קא חיך ואמר נצחוני בני, נצחוני בני.

(2) תלמוד בבלי מסכת תמורה דף טז עמוד א

גופא, אמר רב יהודה אמר שמואל: שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע שאל! א"ל: +דברים ל'+ לא בשמים היא. אמרו לו לשמואל שאל! אמר להם: אלה המצות - שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר ר' יצחק נפחא: אף חטאת שמתו בעליה נשתכחה בימי אבלו של משה. אמרו לפנחס שאל! אמר ליה לא בשמים היא. א"ל לאלעזר: שאל! אמר להם: אלה המצות - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה... במתניתין תנא: אלף ושבע מאות קלין וחמורין, וגזירות שוות, ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו: אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו

(3) הקדמת הרמב"ם למשנה

אם צוה לבטל איזו מצוה מכל מצות עשה, או שצוה לעבור על אזהרה מן האזהרות מכל מצות לא תעשה, חייבים לשמוע לו בכל דבריו, וכל העובר על דבריו חייב מיתה בידי שמים, חוץ מע"ז, והוא מאמר חכמים בתלמוד, בכל אם יאמר לך נביא עבור על דברי תורה שמע לו חוץ מע"ז, אבל בתנאי שלא יקבע זה לדורות ויאמר שה' צוה בזה לעשות כך וכך לדורות עולם, אלא שיצוה הוראת שעה ובזמן מסויים בלבד. והנני מביא לך משל על פי הכלל הזה שתדון בו בכל המצות. נביא שכבר התאמתה נבואתו אצלנו כמו שביארנו, יאמר לנו ביום השבת שנקום כולנו נשים ואנשים ונבעיר אש ונעשה בה כלי זין ונחגרם ונלחם באנשי מקום פלוני היום שהוא שבת ונכוז ממנום ונכבוש נשותיהם, חייבים אנחנו המצווים בתורת משה לקום מיד, בלי להתמהמה במה שצונו, ונעשה כל אשר יצוה בזריזות וחריצות בלי פקפוק ובלי עכוב, ונאמין בכל מה שנעשה באותו היום שהוא שבת מהבערת האש ועשיית המלאכות והמלחמה וההרג שהיא מצוה, שעליה נקוה גמול מאת ה' לפי ששמענו לדברי הנביא שמצות עשה לשמוע לדבריו כמו שצונו ה' על ידי משה אליו תשמעו, ובא בקבלה בכל אם יאמר לך נביא עבור על דברי תורה שמע לו חוץ מע"ז, שאם יאמר לנו עבדו היום בלבד לצורה זו, או קטרו לכוכב זה בשעה זו בלבד הרי זה נהרג, ואין שומעין לו. אבל אדם שרואה את עצמו לפי דמיונו צדיק וישר והוא זקן וישיש, ויאמר הנני זקן מאד, ואני כבר בן כך וכך שנים ולא עברתי על שום מצוה מן המצות כלל, ואיך אקום היום שהוא שבת ואעבור על אסור סקילה ואלך למלחמה, ואני לא אוסיף ולא אגרע ויש אחרים במקומי, ובני אדם רבים שיקיימו את הצווי הזה, הרי אותו האיש עבר על דבר ה' והוא חייב מיתה בידי שמים על שעבר על מה שצוהו הנביא, ומי שצוה לשבות הוא שצוה לקיים דברי כל נביא ומה שיקבע, והעובר על צויו חייב כמו שאמרנו, והוא אמרו יתעלה והוא האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו, אולם הקושר קשר שלקיימא ביום השבת הזה בשעת עשייתו מלאכות אלו ואינו צריך לקשר זה לשום עזר במה שצוה הנביא הרי זה חייב סקילה.

והנביא הזה עצמו שצונו במה שצונו לעשות ביום זה שהוא שבת, וקיימנו דבריו, אם יאמר שתחום שבת אלפים פחות אמה או אלפים ואמה ויחס הדבר מצד הנבואה לא שנראה לו בדרך העיון והדין הרי זה נביא שקר ומיתתו בחנק. ועל דרך זו תדון בכל אשר יצוך הנביא. וכל מה שתמצא במקרא מדברי הנביאים נגד מצוה מן המצוות הנה היסוד הזה מפתח לכולם. ובזה בלבד נבדל הנביא משאר בני אדם בתורה, אבל בעיון ובדין ובחקירה בדיני התורה הרי הוא כשאר החכמים הדומים לו שאינם נביאים, ואם יפרש איזה פירוש, ויפרש מי שאינו נביא פירוש אחר, ויאמר הנביא אמר לי ה' כי פירושי הוא הנכון אין שומעין לו, אלא אפילו אלף נביאים שכולם כאלהו ואלישע פירשו איזה פירוש, ואלף חכמים וחכם פירשו היפך אותו הפירוש אחרי רבים להטות, ועושים כדברי האלף חכמים וחכם, לא כדברי האלף נביאים המופלגים, וכך אומרים חז"ל האלקים אלו אמרה לי יהושע בן נון בפומיה לא הוה ציתנא ליה ולא שמענא מניה, ואמרו עוד אם יבוא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו, בסנדל אין שומעין לו. כוונתם בכך שאין תוספת וגרעון בתורה מצד הנבואה בשום פנים. וכן אם אמר הנביא שה' אמר לו כי הפסק במצוה פלונית כך, ושדיצו של פלוני הוא הנכון, הרי אותו הנביא נהרג לפי שהוא נביא שקר כמו שביארנו, לפי שאין תורה אחרי השליח הראשון ואין תוספת ואין גרעון, לא בשמים היא

(4) רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ט

(ד) וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה או שאמר בדין מדיני תורה שה' צוה לו שהדין כך הוא והלכה כדברי פלוני הרי זה נביא השקר ויחנק, אע"פ שעשה אות, שהרי בא להכחיש התורה שאמרה לא בשמים היא, אבל לפי שעה שומעין לו בכל.

(5) ויקרא פרק יג פסוק ג

וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנִּגְעָה בְּעוֹר הַבָּשָׂר וְשִׁעַר בְּנִגְעָה הִפֵּךְ לִבָּן וּמָרָאָה הַנִּגְעָה עַמֶּק מְעוֹר בְּשָׂרוֹ נִגְעַת צָרְעַת הוּא וְרָאָהּ הַכֹּהֵן וְטָמֵא אֹתוֹ:

(6) משנה מסכת נגעים פרק ד משנה יא

אם בהרת קדמה לשער לבן טמא ואם שער לבן קדם לבהרת טהור ואם ספק טמא ורבי יהושע קיהה

(7) תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פו עמוד א

קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא אם בהרת קודמת לשער לבן - טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת - טהור. ספק, הקדוש ברוך הוא אומר: טהור, וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא

(7) רמב"ם הלכות טומאת צרעת פרק ב הלכה ב

ספק שיער לבן קדם ספק הבהרת קדמה הרי זו טמא

(8) תלמוד בבלי מסכת עירובין דף יג עמוד ב

אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן - מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.

(9) תלמוד בבלי מסכת עירובין דף ו עמוד ב - דף ז עמוד א

הא גופא קשיא: אמרת לעולם הלכה כבית הלל והדר אמרת הרוצה לעשות כדברי בית שמאי עושה! - לא קשיא; כאן - קודם בת קול, כאן - לאחר בת קול. ואיבעית אימא: הא והא לאחר בת קול, ורבי יהושע היא, דלא משגח בבת קול.

(10) תוספות מסכת בבא מציעא דף נט עמוד ב

לא בשמים היא - והא דאמר בפ"ק דיבמות (ד' יד. ושם ד"ה רבי) דהלכה כב"ה משום דיצאה בת קול שאני הכא שבא לחלוק על דברי תורה דכתיב אחרי רבים להטות אבל התם אדרבה ב"ה רובא אי לאו דהוה מספקא לן אי אזלינן בתר רובא משום דב"ש הוה חריפי טובא ועוד דכאן לא יצאה בת קול אלא משום כבודו דר"א שאמר מן

השמים יוכיחו והוא דאמר התם רבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול ולא שמעינן ליה לר' יהושע אלא על ב"ק דהאי מעשה דר"א דהכא התם דייק מדקאמר לא בשמים היא כבר ניתנה לנו תורה מסיני משמע דבשום מקום אין משגיחין.

(11) שו"ת יביע אומר חלק א - או"ה סימן מא

בענין הנ"ל אם יש לפסוק הלכה ע"פ שו"ת מן השמים. ואשים דברתי על מה שנשמך מרן החיד"א סמיכה בכל כחו על תשו' מהר"י ממרויש, שכ' להתיר לנשים לברך על מ"ע שהז"ג, ובאמת שיש לדון בכלל על תשובות הנ"ל, אם יש לסמוך עליהם להכריע בין גדולי הפוסקים, ע"פ ההוראה מן השמים. או דילמא דאמרינן בהא לא בשמים היא. ועכ"פ בהא רווחא שמעתתא דהתוס' פליגי על הרמב"ם בזה, וס"ל דאזלינן בתר ב"ק אף לגבי הלכה, וי"ל דה"נ מהר"י ממרויש ס"ל כדברי התוס'... מבואר בתוס' דאזלינן בתר בת קול, אם אינה מתנגדת לרובא. והנכון לפע"ד שאין ענין שו"ת מן השמים, למ"ש הרמב"ם, וכמש"כ לעיל, שמהר"י ממרויש היה אומר כן בשם בעל החלום, ואין חלום בלא דברים בטלים וכו', והחלומות שוא ידברו...

הראי"ה קוק ב"עץ הדר" (סי' לד)

לפי"ד התוס' (יבמות יד א' ד"ה כגון) די"ל דהאי כללא דלא בשמים היא לענין פשיטת ספיקות של הלכה במחלוקת היא שנויה, ורק מה שהיא נגד הלכה אמרי' לא בשמים היא, אבל דבר שאינו ידוע לנו לאיזה צד נהיה נוטים שפיר מכריעים מן השמים, כמו שהכריעו עי"פ ב"ק בפירוש של אחרי רבים להטות היא אפי' במקום דמיעוטא. מחדדי טפי, ועפ"ז קבעו הלכה כבי"ת, די"ל דהי"ה בכל ענייני הלכה מחודשים ועפ"ז יהיו דברי קבלה דברי תורה ממש, כיון שאין סתירה ודאי לדבריהו מהי"ת.

ביאור הראי"ה קוק ב"עץ הדר" לת' התוס' (סי' לד)

אלא ודאי דצ"ל אליבא דתוס', דשם לא היו ידועים צדדים של ספק, אי"כ הוי כתורה חדשה, וזה אי"א, דעי"ז נאמר לא בשמים היא. אבל כשנודע לנו צדדים של ספק שפיר מכריעים מן השמים את צד הספק שלנו ונמצא שהנבואה תוזרת לד"ת, עיי"כ הוי דאורייתא, והי"ה כל דבר הבא בדברי קבלה מענייני מצוה. עיי"כ צ"ל לפי"ד דקודם לנו לכתי"פ איזה צדדים של ספק, וי"ל שלא היה לנו מוכרעים והאח הנבואה ותכריעה והשיבה לנו את המסופס לנו לד"ת עיי"כ תוי דאורייתא ממש. ולפי"ז כיון שצד הספק היה על פירוש של אחרי רבים להטות, כיון שאנו סומכים אבי"ק עיי"כ דהבי"ק חורה לנו הכרעה קיימת, דאחרי רבים להטות הוא אפילו במתדדי טפי.

(14) רב נסים גאון ברכות דף יט עמוד ב

וזה שאמרו יצאה בת קול ואמרה מה לכם אצל ר' אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום ראיתי בו ב' תשובות. האחת כי בת קול לא אמרה שהלכה כמותו בדבר זה אלא בכל מקום סתם הוא שטמרה ואיפשר לומר שבכל מקום זולתי זה המקום היתה כוונתה או מה שדומה לו וטעמו שאין הלכה כר' אליעזר בדבר זה ויהיו דברי בת קול נכוחים וקיימים והשנית שלא היתה הכונה אלא לנסות את החכמים אם יניחו הקבלה שבידם והגמרא שבפיהם בשביל בת קול ואם לאו ודומה למה שכתב כי מנסה ה' אלקיכם אתכם....

(15) דרשות הר"ף הדרוש האחד עשר

והנה יש כאן מקום עיון, כי זה ראוי שימשך על דעת מי שיחשוב שאין טעם למצות התורה כלל, אלא כולן נמשכות אחר הרצון לבד, ולפי זה אחר שהדבר מצד עצמו איננו ראוי להיות טמא או טהור דרך משל, אבל מה שטימאתהו או טיהרתהו נמשך אחר הרצון לבד, הנה אם כן לפי זה, הנמשך אחר כל מה שיניחו חכמי הדור, (ש)אי אפשר שיהיו דבריהם על הפך האמת, ואי אפשר שימשך מהענין ההוא בנפשותינו דבר מגונה כלל.

אבל אחרי שאנחנו לא נבחר בזה הדעת, אבל נאמין שכל מה שמנעתהו התורה ממנו, מזיק אלינו, ומוליד רושם רע בנפשותינו, ואף על פי שלא נדע סיבתו, לפי זה הדעת, אם כן כשיסכימו החכמים בדבר אחד טמא שהוא טהור, מה יהיה, הלא הדבר ההוא יזיק אותנו ויפעל מה שבטבעו לפעול, ואף על פי שהסכימו בו החכמים שהוא טהור. ואילו יסכימו הרופאים על סם אחד...

ואני סובר עוד, שאי אפשר שימשך ממה שיכריעו הסנהדרין הפסד בנפש כלל, גם כי יאכילו דבר האיסור ושיאמרו בו שהוא מותר. לפי שהתיקון אשר ימשך בנפש מצד ההכרעה למצות החכמים מורי התורה, הוא הדבר היותר אהוב אצלו, כאמרו (ש"א טו כב) הנה שמוע מזבח טוב, ותיקון ההוא יסיר הרוע אשר הוא מעותד להתילד בנפש מצד אכילת הדבר האסור ההוא.

(16) קצות החושן הקדמה

ובמדרש בראשית רבה אמר ר' סימן בשעה שרצה הקב"ה לברוא את האדם נעשו מלאכי השרת כתות כתות מהם אומרים יברא ומהם אומרים כו' שנאמר חסד ואמת נפגשו חסד אומר יברא שכולו מלא חסדים ואמת אומר לא יברא שכולו מלא שקרים כו' מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכה ארצה שנאמר ותשלך אמת ארצה אמרו לפניו רבש"ע אתה מבזה תכשיט שלך אמר הקב"ה רצוני שתעלה אמת מן הארץ. והיינו משום זידוע דשכל האדם ילאה להשיג האמת בהיות בארץ שורשו ולזה אמרו אתה מבזה תכשיט שלך כיון שעיקר הבריאה עבור התורה והאדם בשכלו האנושי מהנמנע להשיג האמת האמיתי וכאשר יתנהגו העולמות כולם מעלמא ועד עלמא ע"פ תורת האדם ולא יהיה ע"פ האמת הרי אתה מבזה תכשיט שלך שחותמך אמת

ועל זה השיב הקב"ה זהו רצוני שתעלה אמת מן הארץ והאמת יהיה כפי הסכמת החכמים בשכל האנושי ולשכון כבוד בארצינו וע"ד שאפרש בסמוך האמנתי כי אדבר. וזו היא ברכת התורה אשר נתן לנו תורת אמת שיהיה האמת אתנו וחי עולם נטע בתוכינו.